

Cui bono?

Over het mattheuseffect, kinderarmoede en de (on)gewenste uitkomsten van het gezinsbeleid in de sociale investeringsstaat

Wim Van Lancker

*Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleek
Universiteit Antwerpen*

ABSTRACTS

In deze bijdrage onderzoek ik de uitkomsten van het hedendaagse gezinsbeleid, en daarvoor wordt het stof van het mattheuseffect geblazen. Twee vragen staan centraal: 1) Wie plukt de vruchten van overheidsinvesteringen in het gezinsbeleid?; en 2) Wat zijn hiervan de implicaties voor de doelstellingen van de overheidsinvesteringen in het gezinsbeleid? Met andere woorden, is er ook vandaag een mattheuseffect werkzaam in het gezinsbeleid, hoe manifesteert zich dat en wat zijn daarvan de gevolgen? Daarbij ligt de focus op drie beleidsinstrumenten: kinderopvang, ouderschapsverlof en kinderbijlagen. De resultaten tonen dat er een mattheuseffect schuilt in het gebruik van kinderopvang en ouderschapsverlof, maar niet noodzakelijk in de kinderbijlagen. Om kinderarmoede afdoende te bestrijden moeten overheden niet alleen inzetten op het wegwerken van het mattheuseffect maar moeten zij er tegelijkertijd voor zorgen dat gezinnen met kinderen een voldoende mate van inkomensbescherming kunnen genieten. Daarbij kunnen kinderbijlagen dan een cruciale rol spelen, maar hun impact hangt af van hoe de middelen worden ingezet. Kortom, zowel het doelmatiger inzetten van kinderbijlagen als het wegwerken van het mattheuseffect in de kinderopvang en ouderschapsverlof is noodzakelijk om van sociale investeringen in het gezinsbeleid een jaarlijk succes te maken.

Kinderbijslag – Ouderschapsverlof – Kinderopvang – Kinderarmoede – Mattheuseffect

Starting from the concept of the Matthew effect, this article explores the intended as well as unintended consequences of family policy measures in the social investment state. Two overarching research questions are addressed in an empirical and comparative way: 1) Who benefits from government investment in current family policy measures?; and 2) What are the consequences of government investment in family policy? The analyses show that inequality prevails in the use of 'new' family policy measures such as childcare services and parental leave schemes: the middle and higher-incomes benefit more from government investment for these measures than low-income families. This is likely to counteract the social investment objective of mitigating inequalities in early life. Notwithstanding the current policy focus on childcare and parental leave, 'old' family policy measures such as child benefits have a direct and important impact on inequality in early childhood. A focus on income protection should be an indispensable part of any successful investment strategy.

Matthew effect – Childcare – Child benefits – Parental leave – Child poverty – Social investment

Dans cette contribution, j'examine les résultats de la politique actuelle de la famille, et pour cela, il faut dépoussiérer l'effet Matthieu. Deux questions pointent : 1) Qui sont les bénéficiaires des investissements publics en matière de politique de la famille ? et 2) Quelles en sont les implications pour les objectifs des investissements publics en matière de politique de la famille ? En d'autres termes, y a-t-il également à l'heure actuelle un effet Matthieu actif en matière de politique de la famille, comment se manifeste-t-il, et quelles en sont les conséquences ? De plus, l'accent est mis sur trois instruments de cette politique : les garderies d'enfants, le congé parental et les allocations familiales. Les résultats montrent qu'un effet Matthieu se dissimule derrière l'utilisation des garderies d'enfants et du congé parental, mais pas nécessairement derrière les allocations familiales. Pour lutter efficacement contre la pauvreté infantile, les autorités doivent non seulement s'engager à faire disparaître l'effet Matthieu, mais elles doivent simultanément veiller à ce que les familles avec enfants puissent bénéficier d'un degré suffisant de protection de leurs revenus. En cela, les allocations familiales peuvent jouer un rôle crucial, mais leur impact dépend de la façon dont les moyens sont mis en œuvre. En résumé, tant la mise en œuvre efficace des allocations familiales que la disparition de l'effet Matthieu dans les services de garderie d'enfants et dans le congé parental sont nécessaires pour faire en sorte que les investissements sociaux en matière de politique de la famille deviennent un réel succès.

Supplément familial – Congé parental – Garderie – Pauvreté infantile – L'effet Matthieu

1. INLEIDING

In deze bijdrage onderzoek ik de uitkomsten van het hedendaagse gezinsbeleid, en daarvoor gebruik ik het mattheuseffect als analytisch kader. Twee vragen staan centraal: 1) Wie plukt de vruchten van overheidsinvesteringen in het gezinsbeleid?; en 2) Wat zijn hiervan de implicaties voor de doelstellingen van de overheidsinvesteringen in het gezinsbeleid? Met andere woorden, is er ook vandaag een mattheuseffect werkzaam in het gezinsbeleid, hoe manifesteert zich dat en wat zijn daarvan de gevolgen? Ik focus daarbij op drie beleidsinstrumenten: kinderopvang, ouderschapsverlof en kinderbijlagen¹.

Sinds de jaren zeventig hebben zich structurele veranderingen voorgedaan op zowel de arbeidsmarkt als in de samenleving, en daarbij is de sociaaleconomische context waarin welvaartsstaten zijn verankerd grondig gewijzigd. De overgang naar een kenniseconomie, veranderende gezinsstructuren en de vrouwenemancipatie leidden tot een toename van de arbeidsdeelname door vrouwen en parallel hiermee het verdwijnen van het klassieke kostwinnersmodel ten voordele van een veralgemeend tweeverdienerschap. De instrumenten van de klassieke welvaartsstaat, die vooral waren gericht op het beschermen tegen de zogenoemde oude sociale risico's (bv. werkloosheid, pensioen, ziekte, kinderen) waren niet toereikend om de nieuwe behoeften, die samenhangen met de vergrote intreding van vrouwen op de arbeidsmarkt en de gewijzigde gezinspatronen, voldoende te ondervangen (Bonoli, 2005; Morel *et al.*, 2012; Taylor-Gooby, 2004). Omdat de oriëntatie van het sociaal beleid in

¹ Uiteraard is het 'gezinsbeleid' ruimer dan dat. Met name de gezinsfiscaliteit speelt een grote rol in de uitkomsten van het gezinsbeleid. Ik behandel dit verder niet in dit artikel, maar verwijst de geïnteresseerde lezer graag door naar Ghysels en Van Lancker 2011 en Cantillon *et al.*, 2012. In sommige landen worden kinderbijlagen verstrekt via een belastingkrediet; dit wordt wel meegenomen in de analyses.

toenemende mate gericht werd op het mogelijk maken van betaalde arbeid, werd het afstemmen van betaalde arbeid op ouderlijke zorg voor de kinderen een belangrijk politiek thema voor beleidsmakers, met name in het licht van Europese ambities (*i.e.* de Lissabon-strategie en de daaropvolgende EU2020-strategie) om arbeidsparticipatie van vrouwen nog verder te verhogen. Kinderopvang en ouderschapsverlof, die de combinatie arbeid en gezin mogelijk maken, zijn dan ook relatieve ‘nieuwe’ instrumenten van het gezinsbeleid die worden ingezet als activerende vormen van sociaal beleid.

Kinderbijslagen daarentegen zijn een ‘traditionele’ vorm van gezinsbeleid; het is de bedoeling om voor een aanvullend inkomen te zorgen voor gezinnen met kinderen om zo de kost van de kinderlast te helpen dragen. De institutionalisering van de kinderbijslagen verliep parallel met het ontstaan en de uitbreiding van de klassieke sociale zekerheid tijdens de *trentes glorieuses* na de Tweede Wereldoorlog. Tegen het midden van de jaren tachtig had elke Europese welvaartsstaat een of andere vorm van kinderbijslagstelsel geïmplementeerd (Wennemo, 1992). In het licht van de huidige oriëntatie van het gezinsbeleid worden kinderbijslagen gezien als een eerder passieve vorm van sociaal beleid.

In plaats van de klassieke welvaartsstaat spreken we vandaag over de ‘sociale investeringsstaat’ waarin het sociaal beleid meer en meer wordt aangewend om mensen weerbaar genoeg te maken om zelf hun plaats *in* de arbeidsmarkt te kunnen veroveren, in plaats van mensen te beschermen door middel van cash uitkeringen voor het geval dat ze *naast* de arbeidsmarkt vallen (Hemerijck, 2011; Morel *et al.*, 2012; Cantillon & Vandenbroucke, 2014). In plaats van een ‘kost’ wordt het sociaal beleid geheroriënteerd als een ‘investering’ in de productiviteit van mensen, een investering die dan moet opbrengen onder de vorm van minder uitkeringen en hogere belastingopbrengsten in de toekomst. Ook de vergrijzing speelt hier een rol: om de stijgende uitgaven voor pensioenen (en gezondheidszorg) de baas te kunnen, wil men de bijdragebasis vergroten en dus meer mensen aan de slag helpen. Dat gaat samen met een verscherpte focus op investeren in jonge kinderen. Het is in de kindertijd, zo wordt geargumenteed, dat de latere problemen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt hun oorsprong vinden (Esping-Andersen *et al.*, 2002). Hoogkwalitatieve kinderopvang wordt daarbij gepromoot als het beleidsinstrument *par excellence* om kinderen die opgroeien in armoede meer en betere kansen in het onderwijs en op de arbeidsmarkt te geven, en dus om de sociale ongelijkheid van bij het begin te bestrijden. De vraag is dan of deze beleidsdoelstellingen realiseerbaar zijn, en aan wie de overheidsmiddelen voor het gezinsbeleid nu eigenlijk ten goede komen.

In deze bijdrage, die gebaseerd is op mijn doctoraatsonderzoek², relateer ik de nieuwe en oude vormen van het gezinsbeleid aan het mattheuseffect. Het mattheuseffect is genoemd naar een passus uit het evangelie van Mattheus (13,12): “*Want aan ieder die heeft, zal gegeven worden en wel overvloedig. Maar aan degene die niet heeft, zal zelfs nog ontnomen worden wat hij heeft.*” Samengevat: de rijken worden rijker, terwijl de armen arm blijven. Veel mensen hebben – vaak intuïtief – het gevoel dat de samenleving inderdaad zo in elkaar zit. Dat buikgevoel is terecht, want eerder empirisch

² To Whose Benefit? An empirical and comparative investigation into the (un)intended consequences of family policy in the social investment state. Te raadplegen op www.centrumvoorsociaalbeleid.be.

werk heeft aangetoond dat een verscheidenheid aan maatschappelijke fenomenen en processen gekenmerkt wordt door een mattheuseffect.

In wat volgt, ga ik eerst in op de vraag wat het mattheuseffect is en waarom dit ook vandaag de dag nog een relevant analysekader is om het sociaal beleid in het algemeen en het gezinsbeleid in het bijzonder te analyseren. Vervolgens bespreek ik de empirische resultaten van mijn doctoraatsonderzoek, en besluit ik met een aantal reflecties over de toekomst van een doelmatig gezinsbeleid in de sociale investeringsstaat.

2. WAT IS HET MATTHEUSEFFECT?

De socioloog Robert Merton was in 1968 de eerste om het fenomeen wetenschappelijk te beschrijven (Merton, 1968). Hij stelde vast dat in het wetenschappelijke bedrijf de wetenschappers die al een zekere naam en faam hadden *voor hetzelfde werk of voor een gelijkaardige bijdrage* meer waardering kregen en meer geciteerd werden dan wetenschappers met minder ronkende namen. Waardering betekent hier niet alleen respect en faam, maar ook de nodige financiële middelen om verder onderzoek te doen. Die bijkomende middelen zorgen er dan voor dat de kloof met de minder bekende wetenschappers alleen maar groter wordt, wat dan weer leidt tot meer waardering, meer citaties en meer middelen. Enzovoorts. Merton omschreef dit mechanisme als een *zelfversterkend proces van cumulatief voordeel*. Wanneer een mattheuseffect werkzaam is, zorgt een initiële voorsprong voor een steeds groter wordende kloof met hen die dat initiële voordeel niet hadden; het mattheuseffect is zo een mechanisme dat ongelijkheid bestendigt of versterkt in onze samenleving (DiPrete & Eirich, 2006). Het fenomeen dat de rijken rijker worden (ongeacht of de rijkdom in kwestie geld, faam, invloed, carrièremogelijkheden of een andere waardevolle hulpbron is) vinden we terug in sport, literatuur, muziek, kunst, de zakenwereld, school, fiscaliteit, politiek, sociale zekerheid; kortom, in zowat alle domeinen van het leven.

Het probleem is niet alleen dat een gunstige startpositie in veel gevallen als vanzelf tot meer voordeel leidt, maar ook dat die startpositie zelf vaak het gevolg is van toeval (McNamee & Miller, 2004). Veel van de ongelijkheden en de sociale problemen vinden bijvoorbeeld hun oorsprong in de loterij van de geboorte. Vanaf de geboorte ligt een aantal cruciale elementen min of meer vast waar je geen enkele verantwoordelijkheid voor draagt. Niet alleen je genetische constellatie, je talenten en een deel van je cognitieve capaciteiten, maar ook het inkomen van je ouders, de kwaliteit van het huis waarin je wordt grootgebracht, de buurt waarin je opgroeit. Deze elementen zijn echter ook van het grootste belang in het mens- worden, het bepalen van wie je wordt. Meer dan honderd jaar historisch, sociologisch en psychologisch onderzoek heeft ons intussen wel heel erg duidelijk gemaakt hoe bepalend de ouderlijke afkomst en de onmiddellijke omgeving een mens 'maken' (Erikson & Goldthorpe, 1992; Bourdieu, 1996). Wie door het toeval van de geboorte moet opgroeien in een kwetsbare, precaire buurt waarin sociale problemen (werkloosheid, criminaliteit, verwaarlozing, schoolverzuim, armoede) worden geconcentreerd, overigens een typisch grootstedelijk fenomeen, vertrekt met een

achterstand, en kan die achterstand vaak nooit meer goedmaken (Duncan *et al.*, 1998). Kinderen die in armoede opgroeien worden vaak zelf arme ouders (Corak, 2006); het ultieme failliet van een samenleving die claimt meritocratisch te zijn.

De loterij van de geboorte heeft soms een meer verrassende impact. Laat ons het voorbeeld van sport, en met name ijshockey, van naderbij bekijken. Geboren worden met het talent voor deze sport is een kwestie van geluk (als men een ijshockeyspeler wil worden, uiteraard). Maar er is meer aan de hand. In de jaren tachtig deed de Canadese psycholoog Roger Barnsley een verrassende ontdekking: een overgrote meerderheid van de professionele hockeyspelers bleek geboren te zijn in de eerste maanden van het jaar (Barnsley *et al.*, 1985). In de jeugdreeksen van het ijshockey worden kinderen gegroepeerd volgens competitiejaren (tussen 1 januari en 31 december). Dit betekent dat kinderen in ‘dezelfde’ leeftijdsgroep geboren kunnen zijn in januari, maar evengoed in december. Het gevolg is dat kinderen in dezelfde reeks bijna een jaar kunnen verschillen. Op die leeftijd speelt dat een erg grote rol: de oudere spelers zijn vaak groter en sterker dan hun jongere teamgenoten, en blinken dan ook vaker uit. Net omdat ze vaker uitblinken, hebben ze meer kans om opgemerkt te worden door scouts van betere teams waar ze betere begeleiding krijgen op een hoger niveau. De kloof met hun jongere teamgenoten wordt dan als vanzelf groter en groter. Dit is een schoolvoorbeeld van het mattheuseffect: het toeval geboren te worden in het voorjaar geeft hen een initiële voorsprong, en die voorsprong leidt tot nog meer voorsprong. Beginnen met een achterstand werkt evenzeer cumulatief: wie niet het geluk had om geboren te worden in het voorjaar, kent een initiële achterstand die leidt tot meer achterstand en ziet de kloof groter worden, ongeacht het aanwezige talent.

Toch hoeft deze vaststelling van Barnsley ons niet tot wanhoop te drijven. Het mattheuseffect is in dit geval immers geen ijzeren natuurwet, maar een gevolg van de organisatie van de jeugdreeksen in het ijshockey. Door die organisatie te veranderen, en kinderen op een andere manier te groeperen, kan dit mechanisme van cumulatief voordeel geredimeerd worden. Het mattheuseffect is dus niet onvermijdelijk. Er blijkt echter een kloof te gapen tussen weten en handelen: het mattheuseffect blijft tot op de dag van vandaag in heel wat competitiesporten bestaan (Nolan & Howell, 2010).

3. SOCIAAL BELEID EN HET MATTHEUSEFFECT

In het sociaal beleid betekent het mattheuseffect dat het profijt van het overheidsbeleid vooral ten goede komt aan de midden- en hogere-inkomensgroepen en minder aan de laagste inkomens. Herman Deleeck was een van de eersten om dit fenomeen systematisch te analyseren in relatie tot het sociaal beleid (Deleeck *et al.*, 1983). Zijn onderzoek voor de jaren zeventig wees uit dat de kinderbijslagen in België vooral ten goede kwamen aan rijkere gezinnen. De reden hiervoor was tweeledig: enerzijds hadden de rijkere gezinnen gemiddeld gesproken iets meer kinderen en stroomden die kinderen veel vaker door naar het hoger onderwijs (compositie-effect), anderzijds waren de kinderbijslagen erg universeel georiënteerd (beleidseffect). Deze universele oriëntatie wil zeggen dat de uitgaven voor de kinderbijslagen

ongeveer in gelijke mate ten goede kwamen aan alle gezinnen met kinderen, ongeacht het inkomen van het gezin in kwestie. Het compositie-effect en het beleidseffect samen zorgden er voor dat de kinderbijslagen de rijken rijker maakten.

Het was uiteraard niet de intentie van de toenmalige beleidsmakers om de rijken rijker te maken; het mattheuseffect ontstond als een *onbedoeld neveneffect* van het samenspel tussen beleid en bevolkingsstructuur. Deleeck en collega's toonden voor de jaren zeventig dat gelijkaardige mechanismen speelden in andere domeinen van het sociaal beleid, zoals sociale huisvesting, pensioenen, gezondheidszorg, culturele participatie, en in het onderwijs. Rond dezelfde periode publiceerde Julian Le Grand (1982) een studie over Groot-Brittannië waarin hij aantoonde dat de hogere inkomens veel meer gebruik maakten van sociale dienstverlening zoals onderwijs, sociale huisvesting, gezondheidszorg en het openbaar vervoer, dan de lagere-inkomensgezinnen. Intussen is het mattheuseffect gemeengoed geworden in het publieke debat, maar recente en systematische studies naar dit fenomeen zijn relatief schaars geworden. In deze bijdrage blaas ik het stof van het mattheuseffect en hanteer ik het als analytisch kader om de uitkomsten van het hedendaagse gezinsbeleid te bestuderen. Samengevat: ik bekijk het huidige gezinsbeleid door de bril van Mattheus. De uitkomsten van specifieke beleidsmaatregelen worden wel vaker aan een evaluatie onderworpen, maar daarbij is er in de eerste plaats aandacht voor de *gemiddelde* uitkomst. Bijvoorbeeld: leidt een beleid dat gericht is op het verhogen van de tewerkstelling daadwerkelijk tot meer tewerkstelling? De bril van Mattheus betekent dat ik voorbij het gemiddelde kijk naar de *sociale verdeling* van de uitkomsten: wordt iedereen in gelijke mate beter van een beleidsbeslissing? En indien niet, wie heeft dan profijt van het overheidsbeleid? Bijvoorbeeld: als de tewerkstelling is gestegen, geldt dat dan voor iedereen ongeacht zijn of haar sociale achtergrond, of zijn er verschillen tussen groepen van mensen?

Beleidskeuzes dragen inherent een doelstelling in zich mee (wat wil men met het beleid en dito overheidsuitgaven bereiken?) maar dat impliceert niet noodzakelijk dat deze doelstelling ook echt wordt behaald. Meerdere beleidsdoelstellingen kunnen bovendien ook met elkaar conflicteren. We weten bijvoorbeeld dat de toename van arbeidsmarktparticipatie door vrouwen tot op heden een 'emancipatie in twee snelheden' is geweest: het veralgemeend tweeverdienerschap is eerst en vooral een zaak van hoger geschoolde en niet van lager geschoolde vrouwen. De werkgelegenheidspatronen verschillen dus erg sterk tussen lage- en hoge-inkomensgezinnen. Als de verzoening van arbeid en gezin een doelstelling is van het kinderopvangbeleid, is de implicatie dat het gebruik van kinderopvang vooral bij de hogere-inkomensgroepen geconcentreerd zou moeten zijn. Als beleidsmakers kinderopvang echter willen inzetten als instrument om de arbeidsmarktdeelnemers van moeders die nu nog niet actief zijn aan te moedigen, dan moet het gebruik van opvang geconcentreerd zijn bij de lagere-inkomensgroepen (waarin werkloze en lager geschoolde kostwinnersgezinnen oververtegenwoordigd zijn). Kijken naar de gevolgen van het gezinsbeleid "door de bril van Mattheus" is dan een nuttig analysekader om deze doelstellingen te evalueren omdat het deze verdelingskwestie zichtbaar maakt.

4. HET MATTHEUSEFFECT: (ON)BEDOELD EN (ON)GEWENST?

In een klassiek geworden essay uit 1936 wees Robert Merton er op dat onbedoelde gevolgen inherent deel uitmaken van bewuste beleidsbeslissingen, en hij riep op om dit fenomeen systematisch en objectief te bestuderen om de werkelijke gevolgen van (beleids)beslissingen beter te begrijpen (Merton, 1936). In de jaren tachtig schreef de Britse socioloog Anthony Giddens dat onbedoelde gevolgen van beleidsbeslissingen bijdragen tot het versterken van sociale ongelijkheid doorheen de tijd, evenwel zonder het mattheuseffect bij naam te noemen (Giddens, 1984). Hier combineer ik hun beider visie, en definieer ik het mattheuseffect als een *onbedoeld gevolg van bewuste beleidsbeslissingen waardoor bestaande ongelijkheden worden versterkt*.

Het is echter niet omdat het mattheuseffect onbedoeld is, dat het daarom per se onwenselijk is. Laat me dit even verduidelijken met een voorbeeld. In hun veelgeciteerd artikel “The Paradox of Redistribution” (“De Paradox van de Herverdeling”) uit 1998 concluderen Walter Korpi en Joakim Palme op basis van data uit de jaren tachtig voor elf landen dat hoe meer landen hun sociale uitgaven richten op de armen, hoe minder zij er zullen in slagen om de armoede te verminderen (Korpi & Palme, 1998). Wanneer het sociaal beleid bedoeld is voor de armen, krijgt het weinig steun van de brede middenklasse die weinig of niets te winnen heeft bij deze sociale uitgaven. Het gevolg is een sociaal beleid zonder al te veel legitimiteit met lagere sociale uitgaven, waardoor de laagste-inkomensgroepen uiteindelijk minder krijgen. Een universeel sociaal beleid daarentegen kent een grotere mate van legitimiteit (elke inkomensgroep heeft voordeel bij de sociale uitgaven) en kan uiteindelijk veel meer spenderen, wat betere resultaten geeft in de strijd tegen armoede. Maar zoals reeds door Herman Deleeck werd geconstateerd, leidt een universeel beleid makkelijk tot een mattheuseffect (zie het voorbeeld van de kinderbijlagen, *supra*). Met andere woorden, in dit geval is het mattheuseffect functioneel; het gaat samen met een hoger niveau van sociale uitgaven en betere resultaten voor de laagste inkomens. Het mattheuseffect is dus onbedoeld maar niet noodzakelijk ongewenst. Vraag is nu of dit ook vandaag geldt voor de uitkomsten van de drie elementen van het gezinsbeleid die ik hier onder de loep neem.

5. WIE KRIJGT HET PROFIJT VAN HET OVERHEIDSBELEID?

De resultaten die ik hieronder presenteer zijn gebaseerd op eigen analyses van twee representatieve steekproeven voor Europese landen: EU-SILC (*Statistics on Income and Living Conditions*) en EU-LFS (*Labour Force Survey*)³. Daarnaast wordt ook gebruik gemaakt van de CSB-MIPI (Minimum Income Protection Indicators)-databank van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, en van data die verzameld worden door de OESO. De analyses zijn beperkt tot (gezinnen met) jonge kinderen.

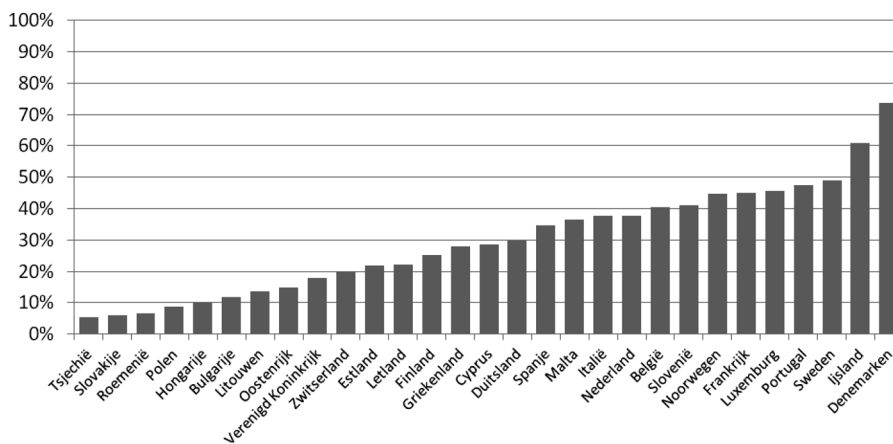
Figuur 1 toont het gemiddelde gebruik van formele kinderopvangvoorzieningen (onthaalouders, kinderdagverblijven, maar geen grootouders of opvang door vrienden) door kinderen van nul tot drie jaar in Europese landen, uitgedrukt in voltijdse

³ Wie meer wil weten over deze gegevensbronnen kan terecht op de website van Eurostat: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata>. Meer informatie over de CSB-MIPI-databanken is te vinden op www.centrumvoorsociaalbeleid.be.

equivalenten (VTE, details van de berekening in noot onder figuur 1). De omzetting van de gebruiksstatistieken naar VTE is een handige manier om landen op een realistische basis met elkaar te vergelijken. Nederland kent bijvoorbeeld een erg hoog aantal kinderen in formele kinderopvangvoorzieningen, maar vaak slechts voor een paar uur in de week. Zweden heeft eveneens een erg hoog aantal kinderen in formele opvang, maar vaak voltijds. Zonder de omzetting naar VTE zou het lijken alsof Nederland en Zweden een gelijk opvangpatroon hebben; nu is dat gecorrigeerd. Figuur 2 toont de ongelijkheid in het gebruik van formele kinderopvangvoorzieningen naar het gezinsinkomen. Gezinnen met jonge kinderen worden ingedeeld in vijf groepen op basis van hun netto besteedbaar gezinsinkomen, en de grafiek toont het verschil in kinderopvanggebruik tussen kinderen uit de gezinnen met de laagste respectievelijk de hoogste inkomens.

Figuur 1 toont een enorme variatie in Europa wat het gebruik van kinderopvang betreft. De Scandinavische landen Zweden (49%), IJsland (61%) en Denemarken (74%) voeren de Europese rangschikking aan. Daarna volgen Portugal, Luxemburg, Frankrijk en Noorwegen. Nederland en België bevinden zich in de hogere middenmoot. In de Centraal- en Oost-Europese landen wordt over het algemeen erg weinig kinderopvang gebruikt (met uitzondering van Slovenië), en dat geldt ook voor het Verenigd Koninkrijk, Oostenrijk en Zwitserland. Finland is het enige Scandinavische land met lage gebruikscijfers; dat heeft te maken met de beleidskeuzes die in Finland werden gemaakt (zie verder).

Figuur 1. Gebruik van formele kinderopvang in VTE, kinderen < 3 jaar, Europese landen, 2011

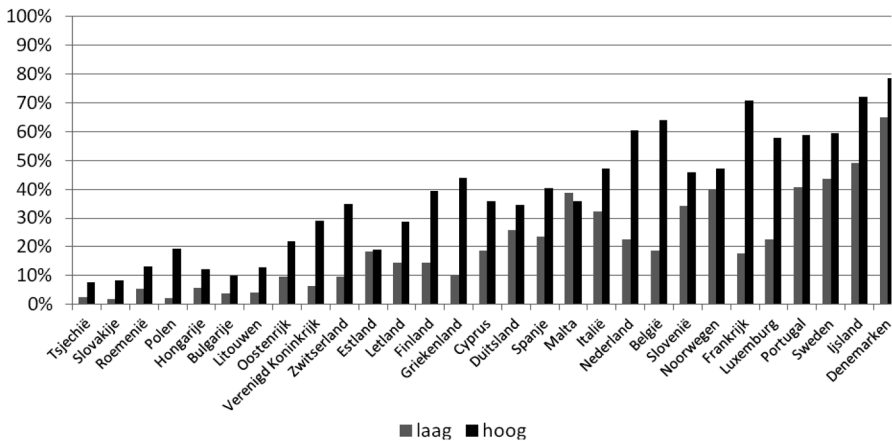

Bron: eigen berekeningen op EU-SILC.

Noot: VTE-gebruik van kinderopvang is de omzetting van het gebruik van kinderopvang naar een proportie van voltijds gebruik, gedefinieerd als 30 uur per week of meer. De berekening is als volgt: $VTE = \text{percentage van de kinderen die gebruik maken van kinderopvang} \times \text{gemiddeld uur kinderopvang per week}$ (als een proportie van 30 uur). Een concreet voorbeeld: wanneer in een land alle kinderen gebruik maken van kinderopvang, maar slechts voor 15 uur in de week, dan heeft dat land een VTE-kinderopvanggebruik van 50% ($100\% \times (15/30) = 50\%$).

Figuur 2 toont glashelder dat het gebruik van kinderopvang erg ongelijk is verdeeld: jonge kinderen die opgroeien in een gezin met een laag inkomen maken veel minder gebruik van kinderopvangvoorzieningen dan kinderen die opgroeien in een gezin met een hoger inkomen. De ongelijkheid is erg uitgesproken in de leeftijdsgroep van nul tot drie jaar. Alleen Denemarken, en in mindere mate IJsland, Zweden en Portugal, combineren een hoog niveau van opvanggebruik met een relatief kleine kloof tussen inkomensgroepen. In Malta en Estland is het gebruik naar gezinsinkomen gelijk, maar wordt kinderopvang over het algemeen maar weinig gebruikt. In alle andere landen gaapt een kloof in het gebruik van kinderopvang naar de sociale achtergrond van de kinderen. In België (en in Vlaanderen is dat niet anders⁴), Nederland, Frankrijk en Luxemburg is die kloof erg uitgesproken. In België maakt 65% van de kinderen die opgroeien in een gezin met een hoog inkomen gebruik van kinderopvang versus 19% van de kinderen die opgroeien in een gezin met een laag inkomen; in Frankrijk gaat het om 71% versus 18%. Voor de oudere kinderen tussen drie en zes jaar is de ongelijkheid over het algemeen beperkter, onder meer omdat in een aantal landen universele kleuterschool bestaat (zoals in België).

Figuur 2. Ongelijkheid in gebruik van formele kinderopvang in VTE naar gezinsinkomen, kinderen < 3 jaar, Europese landen, 2011

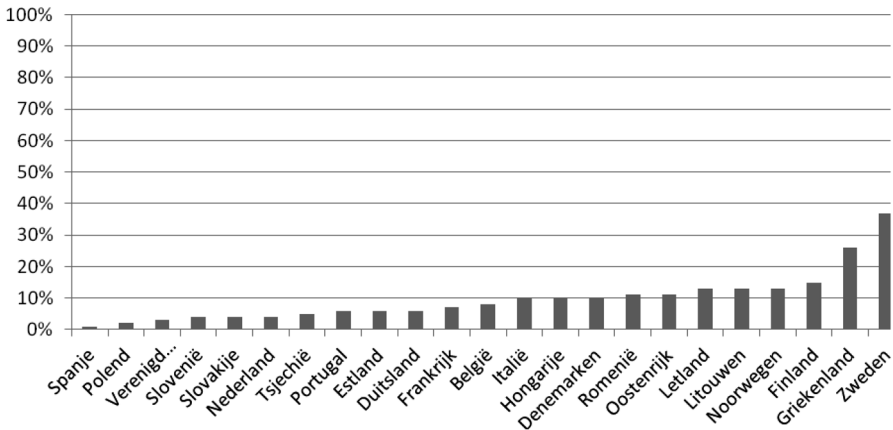

Bron: eigen berekeningen op EU-SILC.

Figuur 3 toont dezelfde oefening voor het gebruik van ouderschapsverlof. De figuur toont het gebruik van betaalde vormen van ouderschapsverlof in het jaar van bevraging door werkende moeders met jonge kinderen. Vanwege databeperkingen gaat het hier om het jaar 2005 en zijn niet alle landen opgenomen. Niet geheel onverwacht maken werkende moeders in de Scandinavische landen Zweden, Noorwegen, Finland en Denemarken relatief vaak gebruik van ouderschapsverlof, maar ook in landen als Griekenland, Litouwen, Letland, Oostenrijk en Roemenië is het gebruik relatief hoog. In landen als Spanje, Polen en het Verenigd Koninkrijk is het gebruik van ouderschapsverlof nagenoeg verwaarloosbaar.

⁴ Zie bv. Vande Gaer *et al.* (2013) voor een recente analyse rond (ongelijk) gebruik van kinderopvang in Vlaanderen.

Figuur 3. Gebruik van betaald ouderschapsverlof, werkende moeders met kinderen < 15 jaar, Europese landen, 2005

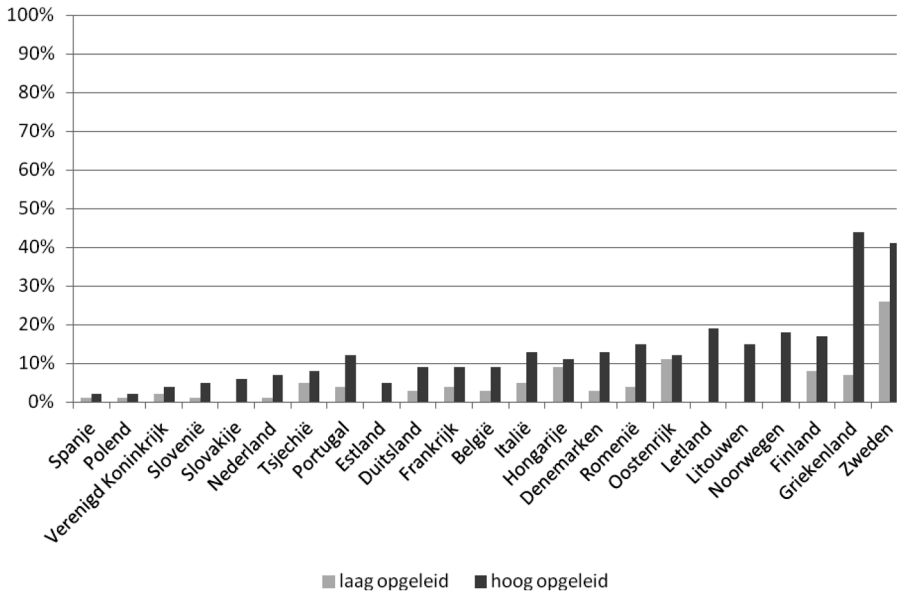

Bron: eigen berekeningen op LFS.

Figuur 4 (p. 132) toont de ongelijkheid in het gebruik van ouderschapsverlof. Opgelet, het gaat hier om het verschil tussen laagopgeleide (geen diploma middelbaar onderwijs) en hoogopgeleide moeders (diploma hoger onderwijs) omdat de LFS-enquête geen bruikbare inkomensgegevens bevat. Het beeld is echter gelijkaardig aan dat van kinderopvang: laaggeschoolde moeders met jonge kinderen maken veel minder gebruik van betaalde verlofregelingen dan hooggeschoolde moeders. Het is echter opmerkelijk dat geen enkel land erin slaagt een gelijk gebruik van ouderschapsverlof te bewerkstelligen, zelfs Zweden niet.

De uitgaven voor kinderopvang en ouderschapsverlof zijn fors gestegen (zie Van Lancker & Ghysels, 2014), en het ongelijke gebruik impliceert dat deze middelen in de eerste plaats ten goede komen aan de midden- en hogere-inkomensgroepen. Dit mattheuseffect is in dit geval niet alleen onbedoeld, maar ook onwenselijk. Empirisch onderzoek uit de Verenigde Staten en in verschillende Europese landen heeft overtuigend bewijs geleverd dat kinderopvang van goede kwaliteit een positieve impact heeft op de onderwijskansen van alle jonge kinderen, maar in het bijzonder goed is voor kinderen die opgroeien in armoede (en die dus van in het begin met een achterstand vertrekken) (zie Vandenbroeck & Van Lancker, 2014 voor een overzicht). De ganse idee van sociale investeringen is dan ook geënt op de assumptie dat investeren in jonge kinderen door middel van kinderopvang zal helpen om de sociale ongelijkheid met wortel en tak uit te roeien. Omwille van het mattheuseffect in de kinderopvang is dit op dit moment echter een onhaalbare ambitie. Als kinderopvang van hoge kwaliteit goed is voor de ontwikkeling en de latere levenskansen van alle kinderen, en het zijn voornamelijk de kinderen die opgroeien in begoede gezinnen die er gebruik van maken, dan zal dat de *sociale ongelijkheid vergroten* in plaats van te verkleinen. Overheidsinvesteringen in kinderopvang leiden dan tot het tegenovergestelde van wat men ermee beoogt. De uitkomsten van het gezinsbeleid analyseren door de bril van Mattheus ontbloot zo een ongemakkelijke waarheid die in meer reguliere beleidsevaluaties onderbelicht blijft.

Figuur 4. Ongelijkheid in gebruik van betaald ouderschapsverlof naar opleidingsniveau van de moeder, werkende moeders met kinderen < 15 jaar, Europese landen, 2005

Bron: eigen berekeningen op LFS.

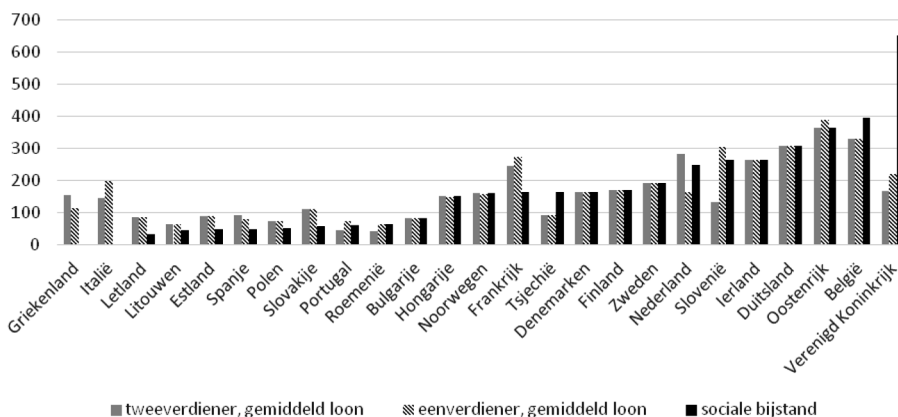
Laat ons nu even kijken naar de traditionele pijler van het gezinsbeleid: kinderbijslagen. Omdat kinderbijslag geen ‘gebruik’ behelst, maak ik gebruik van een andere methode om de verdeling over gezinnen te analyseren. Figuur 5 toont de verdeling van kinderbijslagen over drie typegezinnen: een gezin met een bijstandsuitkering (in België is dat het leefloon), een gezin waarvan een partner werkt aan het minimumloon, en een tweeverdienersgezin waarbij beide partners werken aan een gemiddeld loon. Alle drie de gezinnen hebben dezelfde kenmerken, ze verschillen alleen in hun inkomensniveau. Zo is het mogelijk om in kaart te brengen of de lagere dan wel de hogere inkomens meer kinderbijslag ontvangen, of dat de kinderbijslag voor iedereen gelijk is⁵.

Figuur 5 laat zien dat in 10 van de 25 Europese landen waarvoor data beschikbaar zijn, de lagere inkomens recht hebben op hogere kinderbijslagbedragen dan de hogere-inkomensgroepen. In Griekenland, Letland, Spanje, Estland, Polen en Litouwen krijgen de hogere inkomens meer dan de lagere inkomens. Bovendien zijn de bedragen in deze landen ook laag in vergelijkend perspectief. In de andere landen zijn de kinderbijslagen min of meer gelijk verdeeld over de inkomensgroepen. Italië en Nederland zijn speciale gevallen: in Italië krijgen gezinnen die werken aan een laag loon meer dan gezinnen die werken aan een hoger loon terwijl gezinnen die recht

⁵ Dergelijke ‘standaardsimulatie’ kan maar een beperkt deel van de werkelijkheid in kaart brengen. Het is bv. mogelijk dat een kinderbijslagstelsel in land A en land B allebei universeel zijn, maar dat in land A meer wordt gegeven aan grote gezinnen terwijl land B meer heeft aan eenoudergezinnen. Deze diversiteit blijft nu buiten beeld. In dit artikel ligt de focus echter op de verdeling naar inkomens.

hebben op sociale bijstand geen recht hebben op kinderbijslag; in Nederland krijgen tweeverdieners meer dan eenverdieners, die op hun beurt minder krijgen dan gezinnen op sociale bijstand.

Figuur 5. Kinderbijslagbedragen voor drie typegezinnen, uitgedrukt in €PPP, Europese landen, 2009

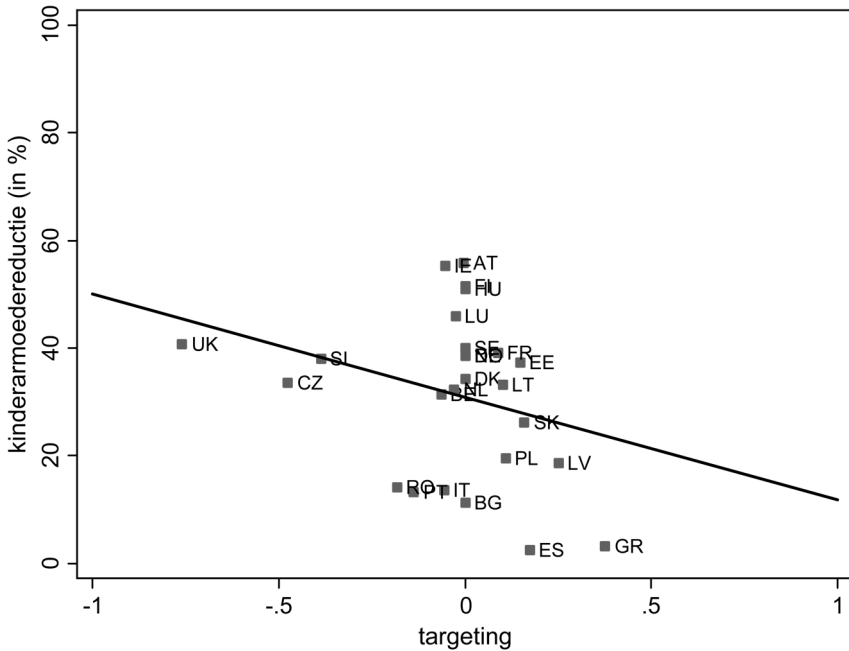

Bron: eigen berekeningen op basis van CSB-MIPI.

Noot: de drie gezinnen zijn koppels met twee kinderen (van zeven en 14 jaar). Landen zijn geordend naar hoogte van de kinderbijslag voor het gezin op sociale bijstand. De bedragen zijn uitgedrukt in koopkrachtpariteiten (purchasing power parity, PPP) om ze vergelijkbaar te maken tussen landen (1 €PPP heeft in elk land dezelfde waarde).

Kinderbijslagen betekenen een directe verhoging van het beschikbare gezinsinkomen en hebben aldus een belangrijke impact op het armoederisico van (gezinnen met) kinderen (Vandenbroeck & Van Lancker, 2014). Figuur 6 toont het verband tussen de verdeling van de kinderbijslag over gezinnen naar inkomensniveau en de impact van de kinderbijslagen op het kinderarmoederisico. De horizontale as toont 'targeting', de mate waarin lage inkomens hogere kinderbijslagen krijgen dan hogere inkomens (zie Van Lancker & Van Mechelen, 2015, voor meer informatie over data en methodologie), de verticale as toont de mate waarin kinderarmoede wordt gereduceerd door kinderbijslagen. De resultaten tonen dat kinderbijslagstelsels die meer selectief inzetten op lage-inkomensgezinnen effectiever zijn in het reduceren van kinderarmoede. Landen die daarentegen in hogere bedragen voorzien voor hogere-inkomensgroepen en dus gekenmerkt worden door een mattheuseffect, zoals Griekenland, Spanje, Estland en Polen, presteren erg zwak in het reduceren van kinderarmoede. De best presterende landen kennen een universele kinderbijslag waarbinnen hogere bedragen worden voorzien voor lage inkomens (het zogenaamde 'progressief universalisme' of 'selectiviteit binnen universaliteit'). Ook al is het mattheuseffect in de meeste landen niet (of niet zo sterk) aanwezig in de uitkomsten van het kinderbijslagsbeleid, als het aanwezig is, dan is het mattheuseffect ook in de kinderbijslag een ongewenst neveneffect.

Figuur 6. Verband tussen verdeling van de kinderbijslagen en kinderarmoedereductie
($r = -0,28$)

Bron: eigen berekeningen op basis van CSB-MIPI en EU-SILC.

Noot: de horizontale as toont een maatstaf voor 'targeting', een indicator om de verdeling van kinderbijslagen over inkomensgroepen aan te duiden. Een waarde 0 betekent een gelijke verdeling over inkomensgroepen, een positieve waarde betekent dat hogere inkomens meer kinderbijslag krijgen en een negatieve waarde dat lagere inkomens meer krijgen. Voor meer informatie, zie Van Lancker & Van Mechelen (2015).

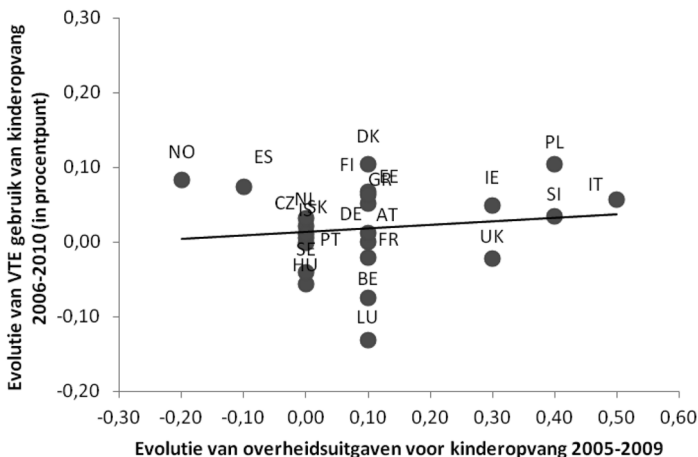
6. HOE HET MATTHEUSEFFECT TE VERMIJDEN?

Hierboven heb ik gesteld dat het mattheuseffect geen ijzeren natuurwet is maar een sociaal construct dat geremedieerd kan worden. Desalniettemin slaagt momenteel nog geen enkel Europees land erin om een mattheuseffect in het gebruik van ouderschapsverlof te vermijden. Dat heeft natuurlijk te maken met de directe band met tewerkstelling: wie niet werkt, kan ook geen ouderschapsverlof nemen. Zolang de ongelijke arbeidsmarktdeelname van vrouwen een feit blijft, waarbij laaggeschoolde vrouwen (en moeders in het bijzonder) veel minder betaald werk verrichten dan hoger geschoolde vrouwen, zal het mattheuseffect inherent verbonden zijn met het ouderschapsverlof. Maar tewerkstelling is niet het enige dat telt. In Zweden bijvoorbeeld is de tewerkstellingskloof tussen laag- en hoger geschoolde vrouwen veel kleiner dan in België, maar ook daar suggereren de resultaten van dit onderzoek een mattheuseffect. De reden hiervoor is moeilijk te achterhalen en dus voorwerp van verder onderzoek, maar naar alle waarschijnlijkheid heeft het te maken met het soort jobs dat laaggeschoolde ouders en moeders uitoefenen en de lagere verloning die daar tegenover staat, waardoor zij het zich niet kunnen permitteren om ouderschapsverlof te nemen en dus tijdelijk minder inkomsten te hebben.

Wat kinderopvang betreft, scheppen de resultaten van dit onderzoek wel wat klaarheid. Landen als Denemarken, IJsland en Zweden slagen erin om een gelijk gebruik van kinderopvang door jonge kinderen ongeacht hun sociale achtergrond, te combineren met een hoog niveau van opvanggebruik. Deze landen zijn veel vroeger dan andere Europese welvaartsstaten gestart met investeringen in kinderopvang, en hebben hun sociaal beleid al vanaf de jaren zeventig geheroriënteerd om de combinatie tussen arbeid en gezin te vergemakkelijken en om de veranderende omstandigheden op de arbeidsmarkt en in de economie op te vangen. Zij investeren ook vandaag nog het meest van alle Europese landen in kinderopvang, en rapporteren ook de beste resultaten wat gelijkheid in opvanggebruik betreft. Ook Portugal is al in de jaren tachtig begonnen met het investeren in voorschoolse opvang (OESO, 2005). Volgt hieruit dat het gewoon een kwestie van tijd is voor andere Europese welvaartsstaten zoals België meer gelijkheid zullen kennen in het opvanggebruik, zolang men maar blijft investeren?

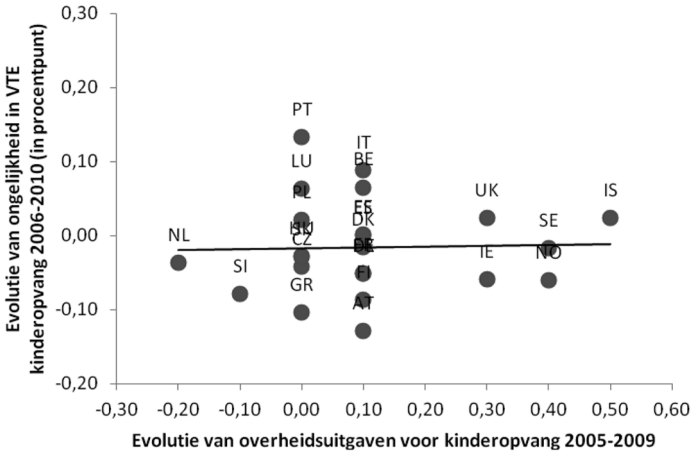
Figuur 7 toont het verband tussen publieke uitgaven voor kinderopvang in de periode 2005-2009 en het gebruik van kinderopvang in de periode 2006-2010. Figuur 8 toont de publieke uitgaven voor kinderopvang in de periode 2005-2009 en ongelijkheid in kinderopvang in de periode 2006-2010. Er is een positief maar zwak verband tussen uitgaven en gebruik; er is geen verband tussen uitgaven en ongelijkheid. Met andere woorden, meer spenderen aan kinderopvang leidt over het algemeen *wel* tot meer gebruik, maar *niet noodzakelijk* tot minder ongelijkheid in het gebruik. De verklaring is eenvoudig: in veel landen leidt een stijging in gebruik in de eerste plaats tot meer gebruik bij hogere en middeninkomens, en niet bij de lagere inkomens. In zowat alle Europese landen (behalve Zweden, Denemarken en Finland waar het recht op een plaats is gegarandeerd) is er een tekort aan plaatsen in de kinderopvang. Als er plaatsen bijkomen dan worden die vaak ingevuld door mensen die een onmiddellijke vraag hebben omdat ze al aan het werk zijn.

Figuur 7. Verband tussen overheidsuitgaven (2005-2009) en kinderopvanggebruik (2006-2010), Europese landen ($r = 0,13$)

Bron: eigen berekeningen op basis van EU-SILC en de OECD SOCX (social expenditures)-database.

Figuur 8. Verband tussen overheidsuitgaven voor kinderopvang (2005-2009) en ongelijkheid in kinderopvanggebruik (2006-2010), Europese landen ($r = 0,03$)

Bron: eigen berekeningen op basis van EU-SILC en de OECD SOCX (social expenditures)-database.

Het mattheuseffect in de kinderopvang remediëren is geen goedkope optie en meer overheidsuitgaven voor kinderopvang zullen noodzakelijk zijn. Maar de uitgaven moeten leiden tot een grotere beschikbaarheid van opvangplaatsen voor kinderen uit lage-inkomensgezinnen, in casu gezinnen waar de ouders van deze kinderen (nog) niet aan het werk zijn. Het gaat er dus om veel meer te investeren in kinderopvangvoorzieningen, maar minstens zo belangrijk is *op welke manier* de middelen worden gespendeerd. Een concreet voorbeeld is de geografisch erg ongelijke spreiding van het aantal opvangplaatsen, waarbij meer welstellende buurten meer kinderopvang hebben. Een uitbreidingsbeleid dat op korte termijn steeds de bestaande voorzieningen uitbreidt (eerder dan nieuwe voorzieningen te bouwen waar er geen zijn), zoals het in Vlaanderen vaak gebeurt, vergroot dan de ongelijkheid in het gebruik (Vandenbroeck & Geens, 2011).

Door middel van een vergelijkende studie ging ik in mijn onderzoek ook na welke institutionele elementen van de welvaartsstaat gerelateerd zijn aan ongelijkheid in kinderopvang. Ik vind onder meer bevestiging voor het belang van tewerkstelling: landen waar laaggeschoolde moeders meer aan het werk zijn kennen minder ongelijkheid in opvanggebruik. Sterker nog, wanneer alleen het opvanggebruik van kinderen die leven in gezin met een werkende moeder in acht wordt genomen, blijkt de ongelijkheid in de meeste landen te verdwijnen. Uiteraard is het moeilijk om oorzaak en gevolg van elkaar te onderscheiden: wie werkt heeft meer nood aan kinderopvang, en wie meer mensen aan het werk wil zal er onvermijdelijk voor moeten zorgen dat er plaatsen in de kinderopvang beschikbaar zijn. Wie niet werkt, heeft niet noodzakelijk behoefte aan kinderopvang, en het aantal plaatsen uitbreiden zonder in te zetten op tewerkstelling zal niet noodzakelijk de ongelijkheid in het gebruik van kinderopvang verminderen. Kortom, wie wil inzetten op een gelijke deelname aan kinderopvang zal ook moeten inzetten op een actief arbeidsmarktbeleid.

De resultaten van mijn doctoraatsonderzoek demonstreren ook het belang van een *consistent* beleid. Finland is een mooi voorbeeld van hoe verschillende beleidsinstrumenten elkaar kunnen tegenwerken. In Finland heeft elk kind recht op een plek in hoogkwalitatieve kinderopvang, net zoals in Zweden, maar gezinnen kunnen er ook voor kiezen om een uitkering te ontvangen als een van de ouders (vaak de moeder) thuisblijft om voor de kinderen te zorgen. Het gevolg is dat deze uitkering een *incentive* is voor moeders met weinig perspectieven op de arbeidsmarkt om thuis te blijven en zelf voor hun kinderen te zorgen. Het zijn vooral moeders met een lage scholingsgraad uit lage-inkomensgezinnen die hiervan gebruik maken. Dat zorgt, ondanks de voldoende beschikbaarheid van kinderopvang, voor een enorme kloof in het gebruik ervan, en bijgevolg ontstaat een mattheuseffect: de kloof tussen kinderen uit begoede en minder begoede gezinnen wordt groter omdat beleidsinstrumenten elkaar tegenwerken.

Tot slot tonen verdere analyses dat de ongelijkheid in opvanggebruik door jonge kinderen niet verklaard kan worden door informele zorg door grootouders of familie: lager geschoolde moeders kunnen zelfs *minder* een beroep doen op grootouderlijke zorg dan hoger geschoolde moeders (zie Ghysels & Debacker, 2007). Ook de kostprijs van kinderopvang kan de ongelijkheid in gebruik niet verklaren. Het heeft geen zin om kinderopvang goedkoop of zelfs gratis te maken als er om te beginnen al onvoldoende plaatsen beschikbaar zijn. Het is omgekeerd wel zo dat te dure kinderopvang zal leiden tot meer ongelijkheid. Als de kosten van kinderopvang werken niet langer lonend maken, is de drempel voor lage-inkomensgezinnen te hoog. Het blijft dus van belang om de betaalbaarheid van kinderopvangvoorzieningen te verzekeren voor lage-inkomensgezinnen.

7. CONCLUSIE

Het mattheuseffect als analysekader laat toe te evalueren in welke mate de beleidsinstrumenten van het hedendaagse gezinsbeleid bijdragen aan het waarborgen en bewerkstelligen van de kinderrechten, in het bijzonder hoe het gezinsbeleid gezinnen met (jonge) kinderen beschermt tegen armoede en zo de ontwikkelingskansen van elk kind helpt te verzekeren (Bouverne-De Bie *et al.*, 2010). De resultaten tonen dat sociale achtergrond nog steeds relevant is om de uitkomsten van het sociaal beleid te begrijpen, en dat we goede redenen hebben om bezorgd te zijn over de sociale verdeling van de uitkomsten van het gezinsbeleid.

In Europese welvaartsstaten wordt in toenemende mate geïnvesteerd in kinderopvang vanuit de idee dat kinderopvang beide ouders toelaat om te werken en dat kinderopvang goed is voor de ontwikkeling van kinderen die moeten opgroeien in financieel moeilijke omstandigheden. Maar als er onvoldoende mogelijkheden zijn op de arbeidsmarkt voor, bijvoorbeeld, moeders met een laag scholingsniveau en als er tekorten zijn in het kinderopvangaanbod, dan zullen het net deze gezinnen zijn die geen plaats vinden in de kinderopvang, ook al zouden hun kinderen er baat bij hebben.

Met andere woorden, hoe mensen reageren op sociale beleidsmaatregelen hangt af van hun eigen mogelijkheden en de context waarin zij hun keuzes maken. Vandaag

lijkt het *bon ton* te veronderstellen dat individuen zich hebben losgerukt van hun sociale achtergrond, dat zij vrije keuzes maken in een meritocratische samenleving waarin mensen de ‘meesters van hun lot zijn’, om het met William Henley te zeggen⁶. Toch wijst sociologisch onderzoek nog steeds uit dat de levenskansen van mensen in zeer grote mate bepaald worden door hun afkomst en hun sociale achtergrond (Eriksson & Goldthorpe, 1992; Pintelon *et al.*, 2013). Ook de resultaten van dit onderzoek bevestigen de impact van de sociale achtergrond op het welslagen van ‘nieuwere’ vormen van sociaal beleid zoals kinderopvang en ouderschapsverlof. Geen enkel Europees land slaagt erin om gelijke toegang tot stelsels van ouderschapsverlof te verzekeren, en alleen Denemarken, IJsland en in mindere mate Zweden verzekeren gelijke toegang tot kinderopvang voor alle kinderen, ongeacht hun sociale achtergrond. In alle andere Europese welvaartsstaten, België (en Vlaanderen) inclusief, worden ouderschapsverlof en kinderopvang geplaagd door mattheuseffecten.

Het mattheuseffect in het ouderschapsverlof maar vooral in de kinderopvang leidt ertoe dat we niet kunnen verwachten dat deze instrumenten op dit moment zullen bijdragen tot een vermindering van de sociale ongelijkheid noch tot het verminderen van kinderarmoede. Niet alleen moeten overheden streven naar het wegwerken van het mattheuseffect (ik heb een aantal aanzetten gegeven hoe dat zou kunnen), ook inkomensbescherming moet terug prominent in beeld komen. Hier spelen kinderbijlagen potentieel een erg belangrijke rol: zij hebben een onmiddellijke impact op het gezinsinkomen van gezinnen met kinderen, en dragen zo bij tot een significante en directe vermindering van de kinderarmoede. We weten immers uit onderzoek dat een tekort aan de middelen de voornaamste reden is waarom ouders onvoldoende kunnen investeren in hun kinderen (Kornrich & Furstenberg, 2013). Het belang daarvan kan niet genoeg worden onderstreept, want net door de vergrote aandacht voor ‘activerende’ en ‘nieuwere’ vormen van het gezinsbeleid zoals kinderopvang en de hoge verwachtingen die beleidsmakers daarbij koesteren, dreigt de beleidsaandacht voor inkomensbescherming te verslappen. Gegeven de ongelijkheid in het gebruik van kinderopvang zou dat een verslechtering betekenen van de levenskansen voor kinderen die moeten opgroeien in armoede, in de overtreffende trap. Voor België opent zich hier een unieke mogelijkheid om de kinderbijslag doelmatiger in te zetten in de strijd tegen kinderarmoede nu de regio’s ten gevolge van de zesde staats-hervorming zelf bevoegd zijn voor het uittekenen van het kinderbijslagbeleid (Cantillon *et al.*, 2013). De resultaten van mijn onderzoek tonen aan dat landen met een universeel kinderbijslagstelsel waarbinnen meer selectief wordt ingezet ten voordele van lage-inkomensgezinnen betere resultaten boeken in de strijd tegen kinderarmoede. Het huidige Belgische kinderbijslagstelsel is erg universeel georiënteerd; een toekomstig Vlaams systeem zou dan ook meer moeten inzetten op selectiviteit (Hufkens *et al.*, 2013).

In een context waarin het sociaal beleid gericht is op ‘investeren’ en ‘activeren’ is zowel het doelmatiger inzetten van kinderbijlagen als het wegwerken van het mattheuseffect in de kinderopvang en in het ouderschapsverlof noodzakelijk om alle kinderen gelijke ontwikkelingskansen te geven.

⁶ Cf. “I am the master of my fate: I am the captain of my soul” in Henley’s gedicht *Invictus* (1875).

REFERENTIES

- Barnsley, R.H., Thompson, A.H., & Barnsley, R.E. (1985). Hockey success and birthdate: The relative age effect. *Canadian Association for Health, Physical Education, and Recreation*, 51, 23-28.
- Bonoli, G. (2005). The Politics of the New Social Policies: Providing Coverage against New Social Risks in Mature Welfare States. *Policy and Politics*, 33(3), 431-449.
- Bourdieu, P. (1996). On the family as a realized category. *Theory, culture & society*, 13(3), 19-26.
- Bouverne-De Bie, M., Roets, G., & Roose, R. (2010). Kinderrechten en kinderarmoede. *Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten*, 5, 261-267.
- Cantillon, B., Van Lancker, W., Goedemé, T., Verbist, G., & Salanauskaite, L. (2012). *Kinderbijslagen en armoede: kan de zesde staatshervorming het immobilisme doorbreken?* UA/Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.
- Cantillon, B., Van Lancker, W., Goedemé, T., Verbist, G., Salanauskaite, L., De Maeschalck, V., & Van Mechelen, N. (2013). *Bouwen aan een nieuwe toekomst voor de kinderbijslagen: een must voor al wie het ernstig neemt met armoedebestrijding.* UA/Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.
- Cantillon, B., & Vandenbroucke, F. (2014). *Reconciling Work and Poverty Reduction: How Successful Are European Welfare States?* Oxford: Oxford University Press.
- Corak, M. (2006). Do Poor Children Become Poor Adults? Lessons from a Cross-Country Comparison of Generational Earnings Mobility. In J. Creedy & G. Kalb (Eds.), *Dynamics of Inequality and Poverty*, Emerald Group Publishing Limited.
- Deleeck, H., Huybrechs, J., & Cantillon, B. (1983). *Het Matteüseffect*. Antwerpen: Kluwer.
- DiPrete, T.A., & Eirich, G.M. (2006). Cumulative Advantage as a Mechanism for Inequality: A Review of Theoretical and Empirical Developments. *Annual Review of Sociology*, 32, 271-297.
- Duncan, G.J., Yeung, J.W., Brooks-Gunn, J., & Smith, J.R. (1998). How much does childhood poverty affect the life chances of children? *American Sociological Review*, 63(3), 406-423.
- Erikson, R., & Goldthorpe, J.H. (1992). *The constant flux: a study of class mobility in industrial societies*. Clarendon Press.
- Esping-Andersen, G., Duncan, G., Hemerijck, A., & Myles, J. (2002). *Why we need a new welfare state*. Oxford: Oxford University Press.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Ghysels, J., & Van Lancker, W. (2011). *Alleen of samen, geregistreerd of niet: de gemengde voordelen van het gezinsbeleid in Vlaanderen*. UA/Berichten, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.
- Ghysels, J., & Debacker, M. (2007). *Zorgen voor kinderen in Vlaanderen*. Leuven: Acco.
- Hemerijck, A. (2011). *21st Century Welfare Provision is more than the 'social insurance state': A reply to Paul Pierson*. ZeS-Arbeitspapier No. 03/2011.
- Kornrich, S., & Furstenberg, F. (2013). Investing in Children: Changes in Parental Spending on Children, 1972-2007. *Demography*, 50(1), 1-23.
- Korpi, W., & Palme, J. (1998). The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries. *American Sociological Review*, 63(5), 661-687.

- Le Grand, J. (1982). *The strategy of equality: redistribution and the social services*. London: George Allen and Unwin.
- McNamee, S.J., & Miller, R.K. (2004). *The Meritocracy Myth*. Oxford: Rowman & Littlefield.
- Merton, R.K. (1968). The Matthew Effect in Science. *Science*, 159, 56-62.
- Merton, R.K. (1936). The unanticipated consequences of purposive social action. *American Sociological Review*, 1(6), 894-904.
- Morel, N., Palier, B., & Palme, J. (2012). *Towards a social investment welfare state? Ideas, policies and challenges*. Bristol: Policy Press.
- Nolan, J.E., & Howell, G. (2010). Hockey success and birth date: The relative age effect revisited. *International Review for the Sociology of Sport*, 45(4), 507-512.
- OECD (2005). *Country Note: Early Childhood Education and Care Policy in Portugal*. Paris: OECD.
- Pintelon, O., Cantillon, B., Van den Bosch, K., & Whelan, C.T. (2013). The social stratification of social risks: The relevance of class for social investment strategies. *Journal of European Social Policy*, 23(1), 52-67.
- Taylor-Gooby, P. (2004). *New Risks, New Welfare: The Transformation of the European Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Vande Gaer, E., Gijselinckx, C., & Hedeboew, G. (2013). *Het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar in het Vlaamse Gewest*. Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Leuven.
- Vandenbroeck, M., & Van Lancker, W. (2014). *Een tweesporenbeleid inzake kinderarmoede*. VLAS Studies, 14, Vlaams armoedesteunpunt, Antwerpen.
- Vandenbroeck, M., & Geens, N. (2011). *Cartografie van de Brusselse Nederlandstalige Kinderopvang 2. Evoluties 2005-2010*. Gent-Brussel: UGent – VGC.
- Van Lancker, W., & Van Mechelen, N. (2015). Universalism under siege? Exploring the association between targeting, child benefits and child poverty across 26 countries. *Social Science Research*, 50(1), 60-75.
- Van Lancker, W., & Ghysels, J. (2014). Who benefits from investment policies? The case of family activation in European Countries. In B. Cantillon & F. Vandenbroucke (Eds.), *Reconciling work and poverty reduction: how successful are European welfare states?*, Oxford: Oxford University Press, 212-237.
- Wennemo, I. (1992). The Development of Family Policy: a Comparison of Family Benefits and Tax Reductions for Families in 18 OECD countries. *Acta Sociologica*, 35, 201-217.